

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Wiak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marek Dobrowolski

Radosław Tomasz Jeż (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa M. Ś.

przeciwko A. A.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 15 stycznia 2025 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 10 października 2008 r., sygn. VII Nc 5253/08,

1. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu;

2. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną.

UZASADNIENIE

W dniu 28 lipca 2008 r. w B. A.A. (dalej: „pozwany” lub „pożyczkobiorca”) zawarł umowę pożyczki z firmą O. (dalej: „powód” lub „pożyczkodawca”). Strony umowy przyjęły, że kwota pożyczki zostanie przekazana pożyczkobiorcy w dniu zawarcia umowy, a termin jej zwrotu określono na 28 sierpnia 2008 r. Ustalono też, że pożyczka jest nieoprocentowana, natomiast w przypadku niedokonania zwrotu pożyczki we wskazanym powyżej terminie powodowi przysługiwała „opłata za opóźnienie” w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia. Kwota udzielonej pożyczki wynosiła 500,00 zł, zaś całkowity koszt pożyczki – 150,00 zł (na kwotę tę składała się: opłata przygotowawcza – 75,00 zł, prowizja – 25,00 zł oraz opłata za obsługę – 50,00 zł).

W związku z niedokonaniem zwrotu pożyczki powód złożył pozew do Sądu Rejonowego w Bytomiu o zapłatę. Nakazem zapłaty z 10 października 2008 r. (VII Nc 5253/08) w postępowaniu upominawczym Sąd Rejonowy w Bytomiu nakazał pozwanemu zapłatę kwoty 650,00 zł z odsetkami w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia poczynawszy od 29 sierpnia 2008 r. oraz kwotę 30,00 zł – tytułem kosztów procesu. Wobec niewniesienia sprzeciwu przez pozwanego nakaz zapłaty uprawomocnił się. Dnia 5 grudnia 2008 r. Sąd Rejonowy w Bytomiu nadał powyższemu nakazowi zapłaty klauzulę wykonalności.

Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w S. prowadził postępowanie egzekucyjne przeciwko pozwanemu. Na poczet egzekucji przekazano kwotę 59 771,47 zł. Postępowanie egzekucyjne zostało zakończone postanowieniem komornika z 28 września 2016 r.

Skargę nadzwyczajną od powyższego nakazu zapłaty wniósł Prokurator Generalny (dalej również: „skarżący”). W piśmie z 24 listopada 2023 r. zaskarżył wskazane orzeczenie w całości. Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2024, poz. 622, dalej: „u.SN”) zarzucił mu:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 76 oraz art. 64 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., takich jak zasada ochrony własności i ochrona konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi przez orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym wierzytelności wynikającej z zawartej w dniu 28 lipca 2008 r. przez pozwanego z powodem umowy pożyczki, bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie, w sytuacji gdy zawarte w niej zapisy odnoszące się do rażąco wygórowanego i nieproporcjonalnego do wysokości udzielonej pożyczki oprocentowania na poziomie zabronionym przez prawo i w istocie zmierzającego do obejścia zakazu lichwy, w sposób istotny naruszały równowagę kontaktową na niekorzyść pozwanego konsumenta i implikowało obowiązek skierowania sprawy do rozpoznania w postępowaniu zwyczajnym, zaś zaniechanie powyższego skutkowało bezpodstawnym wzbogaceniem się strony powodowej i naruszało prawo do własności pozwanego jako konsumenta;
2. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., a mianowicie zasady praworządności, sprawiedliwości proceduralnej, a także prawa do rzetelnej procedury, zasady zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz zasady pewności i bezpieczeństwa prawnego wynikających z art. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji, poprzez uznanie przez Sąd Rejonowy w Bytomiu, że zachodzą podstawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, nie zaś skierowania sprawy do rozpoznania na rozprawie, podczas gdy już z treści pozwu oraz z załączonych dokumentów w sposób oczywisty wynikało, że roszczenie skierowane wobec pozwanego w zakresie żądania we wskazanej wysokości odsetek było oczywiście bezzasadne, bowiem było nieważne na zasadzie art. 58 k.c., jako sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 353¹ k.c. oraz z zasadami współżycia społecznego; nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być więc wydany;

3. naruszenie w sposób rażący prawa materialnego, tj. przepisów art. 359 § 2¹ k.c., art. 359 § 2² k.c. oraz art. 359 § 2³ k.c., przez ich niezastosowanie i orzeczenie zgodnie z żądaniem pozwu o obowiązku zapłaty przez pozwanego kwoty 650,00 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia od 29 sierpnia 2008 r., co stanowi 92% w skali miesiąca, podczas gdy wskazane przepisy w brzmieniu obowiązującym zarówno w dacie czynności prawnej, z której wynikał obowiązek zapłaty odsetek umownych, jak i w dacie orzekania przez sąd, stanowiły, że maksymalna wysokość odsetek wynikająca z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego, a jeżeli przekracza tę wysokość to należą się odsetki maksymalne;
4. naruszenie w sposób rażący prawa procesowego, tj. przepisów art. 499 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 2 k.c., przez ich niezastosowanie i uznanie, że umowa pożyczki, zawarta w dniu 28 lipca 2008 r. pomiędzy pozwanym a powodem, jest w całości ważna, pomimo że w § 4 umowy zastrzeżone zostały odsetki umowne w wysokości 20,00 zł dziennie w przypadku niedokonania zwrotu pożyczki 650,00 zł, czyli 92% miesięcznie i 1123% w stosunku rocznym, a więc o charakterze „lichwiarskim” i obiektywnie nieusprawiedliwione oraz mogące realnie spowodować niemożność wykonania zobowiązania przez dłużnika, podczas gdy zarówno jej treść, jak i cel, z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia odsetek mających charakter „lichwiarski”, są sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także z zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie umowa jest nieważna na zasadzie art. 58 § 1 w zw. z § 2 i 3 k.c., jako sprzeczna z ustawą i zasadami współżycia społecznego, a tym samym wydanie nakazu nie było dopuszczalne;
5. rażące naruszenie prawa materialnego, tj. przepisu art. 22¹ k.c., poprzez jego niezastosowanie do pozwanego jako konsumenta, w sytuacji kiedy z okoliczności sprawy nie wynikało, żeby dokonana przez niego czynność

prawna – zawarcie z powodem umowy pożyczki z 28 lipca 2008 r. była związana z działalnością gospodarczą lub zawodową pozwanego.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Prokurator Generalny w uzasadnieniu skargi wskazał, że 20 lutego 2006 r. w życie weszły przepisy art. 359 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c., zgodnie z którymi: „maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego (odsetki maksymalne); jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych, należą się odsetki maksymalne”; „postanowienia umowne nie mogą wyłączać ani ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych, także w razie dokonania wyboru prawa obcego. W takim przypadku stosuje się przepisy ustawy”. Umowa pożyczki, która jest źródłem wierzytelności objętej zaskarżonym nakazem zapłaty, zawarta została 28 lipca 2008 r., a więc gdy powyższe przepisy już obowiązywały. Również późniejszy nakaz zapłaty był wydany w takim stanie prawnym. Według skarżącego, świadczy to o tym, że zaskarżone orzeczenie zostało wydane z rażącym naruszeniem prawa. Zdaniem Prokuratora Generalnego, w umowie zastrzeżono „opłatę za opóźnienie” w realizacji świadczenia umownego na „lichwiarskim” poziomie rażąco przekraczającym limit odsetek maksymalnych wynikających z ustawy.

Prokurator Generalny zaznaczył również, że wydanie przez Sąd Rejonowy w Bytomiu orzeczenia, z którego wynika powinność zapłaty odsetek w wysokości 1123% w skali roku, w sytuacji gdy obowiązujące w dacie zawarcia umowy przepisy określały wysokość odsetek maksymalnych na poziomie 29% w skali roku, jest niewątpliwie sprzeczne nie tylko z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa, ale także z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Orzeczenie to bowiem usankcjonowało „lichwiarski” charakter zapisów umowy, co godzi nie tylko w obowiązujący porządek prawny, ale także w wartości chronione przez system prawa stanowiące podstawę

wprowadzonych przepisów o odsetkach maksymalnych i jest niewątpliwie sprzeczne ze sprawiedliwością społeczną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie skutkujące uchynieniem zaskarżonego nakazu zapłaty i przekazaniem sprawy Sądowi Rejonowemu w Bytomiu do ponownego rozpoznania.

Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji, lub

2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub

3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego

- a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skargę nadzwyczajną, co do zasady, wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna w terminie roku od dnia rozpoznania (art. 89 § 3 zd. 1 u.SN). Stosownie do art. 115 § 1 u.SN, jedynie przejściowo, w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie ustawy, skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po 17 października 1997 r. W takim przypadku, zgodnie z art. 115 § 1a u.SN, skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie ustawy, może być wniesiona jedynie przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. Ponadto, od tego samego orzeczenia w interesie tej samej strony skarga nadzwyczajna może być wniesiona tylko raz (art. 90 § 1 u.SN).

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyroki Sądu Najwyższego z: 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20; 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; 17 maja 2023 r., II NSNc 125/23; 24 lipca 2024 r., II NSNc 343/23; 11 grudnia 2024 r., II NSNc 412/23). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna dotyczyć tylko tych z nich, które nie dadzą się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi.

Na podmiocie wnoszącym skargę nadzwyczajną spoczywa w pierwszej kolejności powinność wykazania zaistnienia w danej sprawie przynajmniej jednej z przesłanek szczegółowych – uchybień wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Ponadto, skarga nadzwyczajna musi nawiązywać do przesłanki ogólnej (funkcjonalnej), wskazanej w art. 89 § 1 *in principio* u.SN, która wymaga równoczesnego wykazania, że uwzględnienie skargi nadzwyczajnej jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Ścisłe określenie przesłanek przedmiotowych skargi nadzwyczajnej związane jest z jej funkcją ochronną w ujęciu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, tj. z jednej strony, z dążeniem do zapewnienia prawidłowości działania organów władzy publicznej (art. 7 w zw. z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej), a z drugiej strony, z konieczną ochroną stabilności i prawomocności orzeczeń sądowych oraz kształtowanych przez nie stosunków prawnych (art. 45 w zw. z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej; zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 5/21; 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; 15 maja 2024 r., II NSNc 371/23; 11 grudnia 2024 r., II NSNc 412/23). Ochrona powagi rzeczy osądzonej (*res iudicata*), a przez to stabilności prawa, należy do fundamentów demokratycznego państwa prawnego i znajduje głębokie uzasadnienie aksjologiczne. Z tego względu – jak

wskazuje się w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: „ETPC”) – nadzwyczajne środki zaskarżenia muszą być uzasadnione okolicznościami o istotnym i niewątpliwym charakterze, korygującym fundamentalne wady rozstrzygnięć jurysdykcyjnych, niweczące podstawową funkcję wymiaru sprawiedliwości (wyrok ETPC z 24 lipca 2003 r., *Riabykh przeciwko Rosji*, skarga nr 52854/99). Nie mogą przy tym inicjować *de facto* dodatkowej kontroli instancyjnej. Dopuszczalny na gruncie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka środek kontroli musi wobec tego sprawiedliwie wyważyć między prywatnymi interesami a ochroną pewności prawa, w tym ochroną powagi rzeczy osądzonej, od których zależy efektywność funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

Konstrukcyjnym założeniem skargi nadzwyczajnej jest więc takie określenie jej przesłanek, by służyła ona eliminowaniu z obrotu orzeczeń sądowych obarczonych wadami o fundamentalnym znaczeniu w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. W konsekwencji, stwierdzone naruszenia muszą być na tyle poważne, by względ na całokształt zasady wynikającej z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej nakazywał ingerencję w powagę rzeczy osądzonej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 5/21; 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; 24 lipca 2024 r., II NSNc 306/23; 11 grudnia 2024 r., II NSNc 412/23).

Dokonując wstępnej oceny skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy nie stwierdził istnienia jakichkolwiek okoliczności, które mogłyby uzasadniać ocenę, że w niniejszej sprawie jest ona niedopuszczalna, co skutkowałoby jej odrzuceniem *a limine*, bez potrzeby merytorycznego zbadania podniesionych w niej zarzutów. Została ona wywiedziona przez Prokuratora Generalnego, który jest jednym z dwóch podmiotów wskazanych w art. 115 § 1a u.SN, uprawnionych do wnoszenia skarg nadzwyczajnych od orzeczeń, które uprawomocniły się przed dniem wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym. Zaskarżony nakaz zapłaty wydany przez Sąd Rejonowy w Bytomiu nie może także zostać uchylony ani zmieniony w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Ponadto, jest to pierwsza skarga nadzwyczajna w niniejszej sprawie. Reasumując, należy stwierdzić, że nie zachodzą przeszkody do merytorycznego rozpoznania wniesionej przez Prokuratora Generalnego skargi nadzwyczajnej.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego utrwalił się już pogląd, że konstrukcja skargi nadzwyczajnej wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny przesłanek szczegółowych skargi nadzwyczajnej, a następnie dopiero przeprowadzić ocenę tego, czy w przypadku uznania chociażby jednej z nich za uzasadnioną, wystąpiła również przesłanka ogólna (funkcjonalna). W rozpoznawanej skardze nadzwyczajnej Prokurator Generalny sformułował przeciwko zaskarżonemu nakazowi zapłaty, wydanemu przez Sąd Rejonowy w Bytomiu 10 października 2008 r., VII Nc 5253/08, zarzuty odwołujące się do dwóch przesłanek szczegółowych określonych w art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że zasadny okazał się zarzut rażącego naruszenia prawa materialnego. Zgodnie z obowiązującymi zarówno w dniu zawarcia umowy między powodem a pozwanym, jak i w dacie wydania zaskarżonego orzeczenia, przepisami art. 359 § 2¹⁻² k.c., maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie mogła w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego (odsetki maksymalne). Jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekraczała wysokość odsetek maksymalnych, należały się odsetki maksymalne. Postanowienia umowne nie mogły wyłączać ani ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych, także w razie dokonania wyboru prawa obcego. W takim przypadku należało stosować przepisy ustawy.

W dacie zawarcia umowy między powodem a pozwanym stopa kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego wynosiła 7,25%, co oznacza, że odsetki maksymalne, przewidziane w tej umowie nie mogły być wyższe niż 29% w skali roku. Tymczasem w umowie ustalono, że odsetki będą wynosiły 20 zł za każdy dzień opóźnienia. Uwzględniając wysokość przekazanej pozwanemu kwoty oraz koszty udzielonej pożyczki (650 zł), wskazane odsetki stanowią jej 3% – za każdy dzień opóźnienia i 1123% – w stosunku rocznym. Wydanie przez Sąd Rejonowy w Bytomiu nakazu zapłaty, zasądzającego odsetki przekraczające dopuszczalną wysokość ponad 38 razy, doprowadziło do zaaprobowania ich lichwiarskiego charakteru. Stanowi to formę rażącego naruszenia prawa i elementarnych zasad współżycia społecznego. Pogląd taki jest konsekwentnie prezentowany w orzecnictwie Sądu Najwyższego. Przykładowo, w wyroku z 4 października 2022 r.

(I NSNc 731/21) Sąd Najwyższy słusznie przyjął, że, „[k]orzystanie z prawa podmiotowego pożyczkodawcy, jako dysponenta określonej wartości ekonomicznej, z nadmiernego oprocentowania jest sprzeczne z podstawowymi zasadami prawa zobowiązań: zasadami uczciwości w obrocie, uczciwego zarobku, rzetelności strony stosunku umownego i tymi wartościami, które kierują uczciwym społeczeństwem w potocznym rozumieniu tych określeń. Postanowienia umowy o charakterze lichwiarskim, zastrzegające rażąco wygórowane odsetki – zarówno kapitałowe, jak i te naliczane w razie opóźnienia w spłacie pożyczki – nie są dopuszczalne, ani w obrocie powszechnym, ani profesjonalnym” (por. również wyroki Sądu Najwyższego z: 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00; 25 stycznia 2023 r., II NSNc 146/23; 8 listopada 2022 r., I NSNc 123/22; 9 października 2024 r., II NSNc 445/23).

Konsekwencją wskazanego naruszenia jest nieprawidłowe zastosowanie art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. Na gruncie tego przepisu, nie ma podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, jeżeli według treści pozwu roszczenie jest oczywiście bezzasadne. Zgodnie z przyjętą linią orzecniczą, oczywista bezzasadność ma miejsce, gdy z treści pozwu wynika wyraźnie, że powodowi nie przysługiwało prawo żądania od pozwanego określonego świadczenia na podstawie przytoczonych okoliczności faktycznych, a decydują o tym przepisy prawa materialnego (wyrok Sądu Najwyższego z 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 35/20). W niniejszej sprawie, jak wskazano powyżej, zastrzeżenie w umowie odsetek o charakterze lichwiarskim stanowiło naruszenie prawa i zasad współżycia społecznego. Zgodnie z art. 58 § 2 k.c., czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego jest nieważna. Mimo to Sąd Rejonowy w Bytomiu pominął wskazane okoliczności i wydał zaskarżony nakaz zapłaty. Uzasadnia to również słuszność podniesienia zarzutu naruszenia konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) – w zakresie prawidłowego prowadzenia postępowania cywilnego, uwzględniającego potrzebę ochrony jego słabszej strony. Postępowanie upominawcze ma na celu przyspieszenie i uproszczenie dochodzenia należnych wierzytelności, aczkolwiek nie może prowadzić to do sytuacji, w których dochodzi do oczywistego pokrzywdzenia drugiej strony postępowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z 4 grudnia 2024 r., II NSNc 454/23).

Powyższe rozważania prowadzą do przyjęcia zasadności podniesionych zarzutów naruszenia prawa materialnego i procesowego. Dodać przy tym trzeba, że naruszenie oparte na przesłance z art. 89 § 1 pkt 2 u.SN ma w niniejszej sprawie charakter rażący. Zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Sądu Najwyższego, rażące naruszenie prawa zachodzi wówczas, gdy zaskarżone orzeczenie można uznać za niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami, z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć, gdy było wynikiem rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 13 stycznia 2021 r., I NSNc 51/20 i powołane tam orzecznictwo). Przyjmuje się ponadto, że naruszenie prawa jest rażące wówczas, gdy w jego następstwie powstają skutki, które są niemożliwe do zaakceptowania w świetle wymagań praworządności lub też takie, które powodują niemożność akceptacji zaskarżonego orzeczenia jako aktu, który został wydany przez organ praworządnego państwa (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 20 marca 1996 r., II PRN 4/96; por. także wyrok Sądu Najwyższego z 5 maja 2021 r., I NSNc 159/20). Podobny pogląd wypowiedział Sąd Najwyższy w wyroku z 8 czerwca 2021 r., I NSNc 25/19, wskazując, że „[r]ażący charakter naruszenia prawa, o którym mowa w art. 89 § 1 pkt 2 ustawy z 2017 r. o Sądzie Najwyższym, winien uprawdopodobniać tezę o konieczności uchylecia zaskarżonego orzeczenia celem urzeczywistnienia zasady konstytucyjnej z art. 2 Konstytucji RP” (zob. także: wyrok Sądu Najwyższego z 24 marca 2021 r., I NSNc 134/20).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy trzeba przyjąć, że przymiotu rażącego naruszenia prawa należy upatrywać w przyznaniu pierwszeństwa zasadzie swobody umów przed zgodnością treści umów z zasadami współżycia społecznego, a tym samym zalegalizowaniu nadmiernie wygórowanych odsetek, których wysokość w sposób oczywisty pozostawała w sprzeczności z obowiązującymi przepisami.

Co więcej, w niniejszej sprawie o rażącym naruszeniu prawa decyduje również status konsumenta, który należało przypisać pozwanemu. Zgodnie z art. 22¹ k.c., za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Konsumentowi, jako słabszej stronie w stosunkach z profesjonalnymi podmiotami,

przysługuje szczególny rodzaj ochrony prawnej. Wydając zaskarżony nakaz zapłaty, Sąd Rejonowy w Bytomiu doprowadził zatem do naruszenia konstytucyjnej normy, zawartej w art. 76 Konstytucji RP. Zgodnie z nim, władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa. Sąd nie tylko nie zapewnił pozwanemu należytej ochrony przed nieuczciwymi praktykami ze strony powoda, ale doprowadził do zasądzenia odsetek, których wysokość pozostawała w oczywistej i rażącej sprzeczności z obowiązującym prawem.

Niezasadny okazał się zarzut oparty na przesłance wynikającej z art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, tj. naruszenie wynikającej z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) zasady zaufania obywateli do państwa i jego organów, a w szczególności bezpieczeństwa prawnego i pewności prawa. Niedopuszczalne jest bowiem formułowanie przesłanek szczególnych (w tym przypadku w postaci naruszenia zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji) odpowiadających treścią przesłance ogólnej skargi nadzwyczajnej. Stanowi to bowiem próbę obejścia zasady, że możliwe jest uchylene zaskarżonego orzeczenia tylko, gdy zasadność przesłanek szczególnych, zostaje dodatkowo poparta koniecznością zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Poprzez utożsamienie treści zarzutu z art. 89 § 1 pkt 1 u.SN z przesłanką ogólną, skarżący uniemożliwił Sądowi Najwyższemu powyższą weryfikację. Podnosząc zarzut naruszenia zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji, podmiot wnoszący skargę ma obowiązek doprecyzować, o które z zasad lub wolności i praw mu chodzi oraz odpowiednio uzasadnić ich naruszenie. Niedopuszczalne jest też przerzucanie na Sąd Najwyższy obowiązku takiego doprecyzowania zarzutów. Wspomnianego obowiązku skarżącego nie może też zastąpić ogólne stwierdzenie, że poprzez wydanie zaskarżonego orzeczenia doszło do naruszenia zasady demokratycznego państwa prawnego. Skarżący ma bowiem obowiązek wykazać to naruszenie, jako konsekwencję innych zarzutów, a nie jako jeden z nich. Nie jest też możliwe oparcie skargi nadzwyczajnej wyłącznie na samej przesłance ogólnej.

Przyjmuje się, że samo stwierdzenie zaistnienia przesłanek szczegółowych skargi nadzwyczajnej nie jest jeszcze wystarczające dla wyeliminowania zaskarżonego orzeczenia z obrotu prawnego. W dalszej kolejności należy bowiem ustalić czy uchylenie tego orzeczenia jest „konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej” (art. 89 § 1 *in principio* u.SN).

Określona w art. 2 Konstytucji RP zasada demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej ma charakter kompleksowy. Wywodzona jest z niej konieczność zapewnienia bezpieczeństwa prawnego jednostki, pewności co do prawa, przewidywalności stanowionego prawa, lojalności państwa względem obywateli, co powinno budować zaufanie jednostki do Państwa. Bezpieczeństwo prawne obywateli winno być przy tym rozumiane nie tylko formalnie jako przewidywalność działań władzy publicznej, ale także jako skuteczne zabezpieczenie dóbr życiowych i interesów człowieka.

Należy przyznać rację skarżącemu, że poprzez wydanie przez Sąd Rejonowy w Bytomiu zaskarżonego nakazu zapłaty naruszono nie tylko obowiązujący porządek prawny, ale także wartości chronione przez system prawa, co jest niewątpliwie sprzeczne ze sprawiedliwością społeczną. Jednym z zadań sądów orzekających w sprawach cywilnych jest bowiem niedopuszczenie do legalizowania zachowań, które należałoby uznać za sprzeczne z prawem lub zasadami współżycia społecznego. Tylko taki standard odpowiada bowiem zasadzie demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (wyrok Sądu Najwyższego z 24 lipca 2024 r., II NSNc 306/23). Ponadto w orzecznictwie stanowczo podkreśla się, że eliminacja z obrotu nadmiernych, lichwiarskich odsetek, grożących „pętlą zadłużenia” jest celem prawa (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z: 22 czerwca 2022 r., II NSNc 592/21; 5 października 2023 r., II NSNc 119/23; 11 grudnia 2024 r., II NSNc 412/23). Wydając zaskarżony nakaz zapłaty Sąd Rejonowy w Bytomiu nie sprostął temu zadaniu.

Wydanie nakazu zapłaty uwzględniającego nadmiernie wygórowane odsetki stanowiło rażące naruszenie prawa, dlatego też uchylenie zaskarżonego orzeczenia jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Wystąpienie w

niniejszej sprawie przesłanek szczegółowych oraz przesłanki funkcjonalnej z art. 89 § 1 u.SN uzasadnia stwierdzenie, iż uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty jest proporcjonalnym środkiem pozwalającym zapewnić zgodność z art. 2 Konstytucji RP.

W niniejszej sprawie na przeszkodzie uwzględnieniu skargi nadzwyczajnej nie stoi treść art. 115 § 2 u.SN. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli zachodzą przesłanki wskazane w art. 89 § 1 u.SN, a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, a także jeżeli uchylenie orzeczenia naruszyłoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN.

W niniejszej sprawie od wydania zaskarżonego nakazu zapłaty upłynęło ponad 5 lat, co w świetle art. 115 § 2 u.SN stanowi samodzielną podstawę uniemożliwiającą jego uchylenie. Jednakże – według Sądu Najwyższego – konieczność ochrony praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji przemawia za wydaniem orzeczenia, o jakim mowa w art. 91 § 1 u.SN. Podkreślić bowiem należy, że skutek uprawomocnienia się zaskarżonego nakazu zapłaty doszło do wyegzekwowania i przekazania powodowi na poczet zadłużenia kwoty 59 771,47 zł. Biorąc pod uwagę wysokość kwoty przewidzianej w umowie, zawartej pomiędzy pozwanym a powodem (650 zł), trzeba stwierdzić, że wyegzekwowanie od pozwanego sumy ponad dziewięćdziesiąt jeden razy wyższej stanowi drastyczną ingerencję w jego prawa majątkowe, a w szczególności w prawo własności chronione przez art. 64 Konstytucji RP.

Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 u.SN orzekł jak w sentencji.

Na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN Sąd Najwyższy zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi nadzwyczajnej.

ZG

r.g.

